

Inhoud leereenheid 9

Rechterlijke archieven

- 1 Rechterlijke organisatie na 1811
- 2 Nieuw-rechterlijke archieven
- 3 Onderzoek in het nieuw-rechterlijke archief
- 4 Rechterlijke organisatie voor 1811
- 5 Oud-rechterlijke archieven
- 6 Onderzoek in het oud-rechterlijke archief

Opgaven

Zelftoets

Terugkoppeling

- Antwoorden op de zelftoets
- Uitwerking van de opgaven

Leereenheid 9

Rechterlijke archieven

Bij ‘rechterlijke archieven’ denken we al snel aan het voor de rechter verschijnen in verband met een misdrijf. We kunnen op zoek naar voorouders die een misstap hebben begaan en hiervoor met justitie in aanraking kwamen. Maar er zijn allerlei andere redenen waarvoor voorouders in rechterlijke archieven verschijnen. Ze kunnen met hun buurman een conflict hebben gehad over het recht van overpad over de weg langs hun huis, in verband met een voogdij voor de kantonrechter verschenen zijn, enzovoorts. Daarbij komt dat gerechten vóór 1800 ook optraden in zaken waarvoor we nu naar de notaris gaan, bijvoorbeeld het opmaken van een testament of de overdracht van een huis.

Ook wat de rechterlijke organisatie betreft, is er een breuk in de Franse tijd. We behandelen daarom de organisatie vóór en die van na 1811 in een aparte paragraaf. Daarbij leert u de organisatiestructuur, de competenties en wat van het jargon kennen. Ook nu is er veel aandacht voor de bronnen zelf aan de hand van praktijkvoorbeelden. Met die bagage kunt u zelf aan de slag met uw onderzoek.

Het komt daarbij nog meer aan op zelf onderzoek doen in origineel archiefmateriaal. Nog maar weinig is (online) toegankelijk gemaakt. Vaak zult u gebruikmaken van toegangen die in de tijd zelf zijn gemaakt

1 Rechterlijke organisatie na 1811

De inlijving van ons land bij het Franse keizerrijk heeft ingrijpende gevolgen gehad voor de bestuurlijke en rechterlijke organisatie. Dit gegeven loopt als een rode draad door deze cursus heen. Zo was een van de gevolgen de invoering van de *code civil* en daarmee de burgerlijke stand en in de voorgaande leereenheid zagen we dat er een landelijk dekkend net van notarisstandplaatsen kwam.

Invoering van de Franse wetten betekende ook een scheiding van bestuur en rechtspraak en de inrichting van een eenvormige rechterlijke organisatie. Voor 1811 was er een grote verscheidenheid aan provinciale, regionale en lokale rechterlijke instellingen, met ieder hun eigen territorium en competenties.

Kanton

De eenvormige rechterlijke organisatie kent vanaf 1811 vier niveaus. De kantons vormen de basiseenheid. Het gebied van een kanton beslaat meestal meerdere gemeenten. In elk kanton fungeert vanaf 1838 een kantongerecht. Tot dat jaar waren er twee rechterlijke instellingen op kantonnaal niveau: het vredegerecht en de rechtbank van enkele politie. Het kantongerecht hield zich bezig met eenvoudige zaken zoals benoeming van voogden, geschillen tussen burgers en wetsovertredingen waarop een kleine straf stond. De rechtbank van enkele politie behandelde tot 1838 deze laatste categorie.

Arrondissement

Een aantal kantons vormt samen een arrondissement, met een arrondissementsrechtbank, ook wel gewoon ‘rechtbank’ genoemd. Tot 1838 heette deze instelling ‘rechtbank van eerste aanleg’. In de periode 1811-1838 was er op arrondissementsniveau een afzonderlijke ‘rechtbank van koophandel’ die zich met handelszaken bezighield. Die ging in 1838 op in de arrondissementsrechtbank.

De rechtbank sprak recht in geschillen tussen burgers – burgerlijke rechtszaken – als faillissementen, echtscheidingen, curatelestelling. Daarnaast behandelde het de zwaardere strafzaken. Dat waren bijvoorbeeld diefstallen boven een bepaalde geldwaarde, landloperij of vechtpartijen waarbij gewonden gevallen waren. Met de invoering van het nieuwe Wetboek van Strafrecht in 1886 kwamen hierbij de zwaarste strafzaken, die daarvoor tot het werkteerrein van het gerechtshof hoorden. De rechtbank hield ook toezicht op ambtenaren van de burgerlijke stand en notarissen. Bovendien was de rechtbank beroepsinstantie voor uitspraken van de kantonrechter.

Gerechtshof en Hoge Raad

Weer een trap hoger stond het gerechtshof (tot 1838 hof van assisen genaamd), dat meerdere arrondissementen omvatte. Het was in de eerste plaats de beroepsinstantie voor vonnissen van de rechtbank. Daarnaast behandelde het tot 1886 de zwaarste strafrechtzaken, bijvoorbeeld moorden.

Van een vonnis van het gerechtshof kon men in cassatie gaan bij de Hoge Raad der Nederlanden (tot 1838 ‘Hooggerechtshof’ genoemd).

2 Nieuw-rechterlijke archieven

De negentiende-eeuwse overheidsinstellingen kenmerken zich door een grote papierproductie. Veel hiervan is bewaard gebleven. Om de weg te kunnen vinden in deze ‘papierberg’, moet de onderzoeker enigszins vertrouwd zijn met het werkteerrein van deze instellingen. Voor de rechterlijke instellingen is dat hierboven globaal aangegeven. Daarnaast is het nuttig enige kennis van de administratieve processen te hebben en de bronnen – vaak grote doorlopende series archiefstukken – die dit opleverde. Ook is het goed bekend te zijn met een aantal begrippen uit de ambtelijke terminologie.

Met deze bagage kan de onderzoeker de weg vinden in de inventarissen die in de twintigste eeuw van de nieuw-rechterlijke archieven zijn gemaakt. Zo noemen we de archieven van de rechterlijke instellingen van na 1811. Die inventarisatie is gedaan door de beheerders van deze archieven: de rijksarchieven in de provinciehoofdsteden. Daar zijn deze archieven tegenwoordig te raadplegen. Voor zover ze openbaar zijn. De openbaarheidstermijn voor rechterlijke archieven is vijfenzeventig jaar. Sommige archiefdiensten geven jongere stukken ook ter inzage als een onderzoeker kan aantonen dat betrokkenen inmiddels overleden zijn. In archiefinventarissen van nieuw-rechterlijke archieven kom je vaak de indeling tegen in drie rubrieken: civiele zaken, strafzaken en buitengerechtelijke zaken.

Civiele zaken

Dit zijn zaken tussen burgers en/of instellingen. De rechterlijke instelling plaatste zo’n zaak ‘op de rol’, waarbij zij een ‘rolnummer’ toevoegde. We vinden dit terug in het ‘rolboek’ (of kortweg ‘rol’). Aan de

hand van het rolnummer en de datum kunnen we onderzoek doen in de 'audiëntiebladen', waarin de processen-verbaal van de rechtszittingen zijn opgetekend en de vonnissen. Een 'rolboek' bevat in veel gevallen een index met de namen van de partijen en een verwijzing naar het rolnummer. Kantongerechten hielden vaak een 'repertoire' bij waarin zaken in chronologische volgorde werden ingeschreven, met een korte samenvatting van de inhoud en de afloop ervan.

Voor onderzoek in de nieuw-rechterlijke archieven is er vaak een gerichte aanleiding. Je gaat niet zomaar de vaak omvangrijke series rolboeken van een rechtbank doorwerken op zoek naar een familielid. Zo'n aanleiding kan bijvoorbeeld de inschrijving van een echtscheiding zijn. Deze bevat de datum van het vonnis en de plaats van de rechtbank. Afhankelijk van hoe het archief is ingericht, kunt u aan de achterkant van het administratieve proces beginnen: bij het vonnis, of vooraan, bij het rolboek. Is er een doorlopende serie vonnissen, dan vindt u in het vonnis van de echtscheiding het rolnummer, waarmee u de audiëntiebladen kunt raadplegen. Daarin vindt u de neerslag van het proces en de overwegingen die hebben geleid tot het vonnis.

Strafzaken

Voor onderzoek naar een strafzaak is de 'rol' ook het goede startpunt. Aanleiding kan bijvoorbeeld aan krantenartikel over een diefstal of moord en daaropvolgende rechtszaak zijn. De rol wijst de weg naar processen-verbaal van rechtszittingen en vonnissen.

Buitengerechtelijke zaken

Hieronder vallen alle zaken die niet op een rechtszitting behandeld worden. Het gaat dan bijvoorbeeld om voogdij, faillissement, onder curatele stelling of beëdiging. Archiefstukken die met deze zaken verband houden, vinden we in de archieven terug in de series 'rekesten' (verzoekschriften) en 'beschikkingen'.

Daarnaast vinden we onder deze rubriek ook allerlei documenten die op grond van wettelijke bepalingen ter registratie of voor bewaring ingeleverd moesten worden. Dat geldt bijvoorbeeld voor huwelijkse voorwaarden, akten van vennootschap, maar ook voor de dubbele exemplaren die notarissen verplicht waren van hun repertoire te maken.

3 Onderzoek in het nieuw-rechterlijke archief

Voor de nieuw-rechterlijke archieven geldt net als voor andere aanvullende bronnen dat de onderzoeker voor de originelen meestal naar het archief zelf moet gaan om ze te raadplegen. Scans van originelen van een serie rolboeken, rekesten of vonnissen zult u niet op internet vinden. Dat heeft te maken met de grote omvang van deze archieven en de prioriteit die archieven geven aan andere bronnen als het gaat om het scannen.

Wel lopen bij een aantal regionale historische centra (die als rijksarchieven deze bronnen beheren) vrijwilligersprojecten waarin indices gemaakt worden of regesten op delen van het nieuw-rechterlijk archief. Ook zijn er historische verenigingen actief, bijvoorbeeld om het archief van het vrederecht in hun werkgebied voor de onderzoeker nader te ontsluiten.

Zo kunnen we op de website van het Brabants Historisch Informatiecentrum (www.bhic.nl) een index raadplegen op criminele vonnissen van

rechterlijke instellingen in Noord-Brabant (gerechtshof 's-Hertogenbosch 1838-1886, arrondissementsrechtbanken Breda 1838-1930, Eindhoven 1838-1877 en 's-Hertogenbosch 1838-1911).

Voorbeeldonderzoek 'Werts' in onlineregesten

Als voorbeeld van wat mogelijk is met onlineregesten doen we in de databases van het Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC) onderzoek naar het echtpaar Willem Werts en Johanna van den Elsen uit Gemert. De volgende gegevens over dit echtpaar en hun kinderen zijn ons uit eerder onderzoek bekend:

Willem Hendrik Werts, geb. Bakel, landbouwer (1812), tr. Bakel en Milheeze 4 maart 1810 Johanna Jan van den Elsen, geb. Gemert.

Uit dit huwelijk:

- 1 Godefridus Werts, ged. Bakel en Milheeze 26 juni 1810
- 2 Jean Werts, geb. Gemert 29 juli 1812.

Om in de database Vredegerechten 1811-1838 te zoeken, gaat u naar www.bhic.nl en kiest u voor 'historisch onderzoek doen' en vervolgens in het linkermenu 'Vredegerechten'. Er verschijnt een invoerscherm. Als we hierin op 'Toon hulp' klikken, krijgen we meer informatie over de database en hoe er in gezocht kan worden. De database bevat gegevens uit de archieven van drie van de 24 Brabantse vrederegerechten: Gemert, Grave en Eindhoven. We voeren de naam 'Werts' in. Het zoekresultaat telt 29 akten. Zoeken we op 'Werts AND Elsen', of 'Werts Elsen' dan verschijnen tien akten als resultaat. In zes van deze akten spelen het echtpaar Werts/van der Elsen en hun kinderen een rol. We laten de regesten van deze zes akten één voor één de revue passeren en voorzien ze van een korte analyse en bekijken welke genealogische basisinformatie dit – naast allerlei aanvullende gegevens – oplevert. We zetten ze daarbij in chronologische volgorde.

1	<i>Onderwerp</i>	Benoeming toezienend voogd
	<i>Beschrijving</i>	Over Johan (2 jaar) en Maria Werts (2 maanden), kinderen van Willem Werts, bouwman in Gemert, en Johanna van den Elsen, overleden in Gemert 27 november 1814. Familieraad: Hendrik Werts, grootvader, Tomas en Martinus Werts, oud-ooms, alle 3 bouwlieden in Bakel, Hendrik Jonkers, aangehuwde oom, bouwman in Gemert, Johan Kuipers, aangehuwde oom, linnenwever in Gemert, Hendrik van de Laar, oud-oom, bouwman in Gemert. Hendrik Jonkers wordt toezienend voogd.
	<i>Plaats</i>	Gemert
	<i>Datering</i>	7 december 1814
	<i>Toegangsnummer</i>	21
	<i>Inventarisnummer</i>	1398
	<i>Volgnummer</i>	144

Analyse

Omdat moeder is overleden, wordt familieberaad gehouden, van de zijde van moeders familie wordt een toezienend voogd benoemd. De vader is volgens de wet automatisch voogd over de kinderen.

We vinden in dit regest de overlijdensplaats en -datum van de moeder (te controleren aan de overlijdensakte), we weten dat zoon Godefridus overleden is (want hij wordt niet genoemd), er is een dochter Maria en we hebben kennis gemaakt met grootvader Hendrik Werts en diens

broers (want oudooms van de kinderen) Tomas en Martinus Werts, twee zwagers van de moeder (dus getrouwd met zussen Van den Elsen) en een oom van de moeder.

2	<i>Onderwerp</i>	Akte van verzegeling
	<i>Beschrijving</i>	Hendrik Werts, bouwman in Bakel, als grootvader en wettige voogd over de minderjarige kinderen van zijn zoon; Willem Werts, overleden in Gemert op 6 april 1815 en wijlen Johanna van den Elsen, overleden in Gemert op 30 november 1814; zegt in verband met zijn 65-jarige leeftijd de voogdij over het minderjarige kind niet aan te nemen. Verzegeling ten sterfhuize om de regten van de minderjarigen op de nalatenschap te verzekeren, daar deze nu zonder voogden zijn. Het sterfhuis, staande op het gehugt Esdonk onder Gemert, aldaar aanwezig: Johanna Goossens, dienstmeid. Lijst beschrijving goederen.
	<i>Plaats</i>	Gemert
	<i>Datering</i>	16 april 1815
	<i>Toegangsnummer</i>	21
	<i>Inventarisnummer</i>	1398
	<i>Volgnummer</i>	190

Analyse

Grootvader Hendrik Werts weigert na het overlijden van zijn zoon de voogdij over zijn kleinkinderen. Daarom wordt het huis waar zijn overleden zoon woonde, verzegeld, tot er voogden zijn die het beheer op zich nemen.

Uit deze akte komen we de overlijdensplaats en -datum van Willem Werts te weten, dat hij in het gehucht Esdonk woonde, de leeftijd van grootvader Hendrik Werts (op basis waarvan we zijn geboortejaar kunnen schatten). Het regest spreekt over 'het minderjarige kind', daarna over 'kinderen'. Betekent dit dat een van de kinderen overleden is? De overlijdensdatum van de moeder is hier 30 november 1814, in de eerste akte werd 27 november 1814 genoemd. Dat er een lijst van goederen is stimuleert een bezoek aan het BHIC in Den Bosch, om de originele akte te raadplegen.

3	<i>Onderwerp</i>	Benoeming voogd en toezien voogd
	<i>Beschrijving</i>	Over Jan Werts, 2 jaar en Maria Werts, 9 maanden, kinderen van Willem Werts, in leven landbouwer, overleden in Gemert op 6 april 1815 en van Johanna van den Elsen, overleden in Gemert op 30 november 1814. Familieraad: Hendrik Werts, grootvader, bouwman; Tomas Werts, oudoom, bouwman; Martinus Werts, oudoom, bouwman; allen in Bakel; Hendrik Jonker, aangehuwde oom, bouwman; Johan Kuipers, aangehuwde oom, linnenwever; Johan van der Heijden, achterneef, bouwman; allen in Gemert. Martinus Werts wordt voogd en Johan van der Heyden wordt toezien voogd. Beiden worden meteen beëdigd.
	<i>Plaats</i>	Gemert
	<i>Datering</i>	18 april 1815
	<i>Toegangsnummer</i>	21
	<i>Inventarisnummer</i>	1398
	<i>Volgnummer</i>	191

Analyse

Deze akte geeft geen nieuwe informatie over het gezin Werts-Van den Elsen. Onduidelijk is wat er met toezien voogd Hendrik Jonkers is

gebeurd. Is hij overleden, of is hij dezelfde als bovengenoemde Hendrik Jonker (waarschijnlijk, gezien familierelatie) en heeft hij zich teruggetrokken als voogd?

4	<i>Onderwerp</i>	Akte van deliberatie
	<i>Beschrijving</i>	Martinus Werts, landbouwer, in Bakel als voogd over Jan en Maria, minderjarige kinderen van vader Willem Werts en moeder Johanna van den Elsen, beiden overleden en Johan van der Heiden, landbouwer in Gemert als toeziend voogd. Bij het overlijden van hun moeder hebben de kinderen geërfd 1/6 deel in een huis, schuur, schop en aanglag en uit 6 percelen landerijen, staande en gelegen in Gemert en het oprecht voor 1/6 gedeelte in de helft van een huis, schuur en aanglag en in 9 perceeltjes landerijen in Gemert. De goederen zijn gekomen van hun grootvader en grootmoeder Jan van den Elsen en Maria van Gerwen, beiden overleden in Gemert. De goederen zijn belast met 1300 gulden en 800 gulden t.b.v. Herman van Dooren, landbouwer in Gemert; 500 gulden t.b.v. Daniel Janssens, landbouwer in Boekel, bij het aankopen van de goederen door Jan van den Elsen genegotieerd. Ook zijn de goederen nog belast met 350 gulden bij onderhandse akten geleend; 100 gulden van het Lieve Vrouwe broederschap; 200 gulden van Hendrik van de Laar en Johan van der Heiden, landbouwers in Gemert en 50 gulden uit de hand geleend door wijlen Walraven van der Heiden in Gemert. Er is geen geld voorhanden om de schulden af te lossen. Goederen: 1. Huis, schuur, schop en aanglag in de Mortel, 3½ lopense, grenzend aan de gemeene straat, Anthonie van Lijssel, Piet van de Kerkhof, Anthonie van Lijssel. 2. Perceel groesland op de Bleek, 7 lopense, grenzend aan Jacob Jaspers, Jan Beekmans, de heide en eene steeg. 3. Een perceel bouwland op de Logt, 8 lopense, grenzend aan de gemeene straat, gemeene straat, weduwe Jan Martens van den Berg en Henricus Goossens. 4. Perceel bouwland op Hoge Kranebraken, 2 lopense, grenzend aan Jan van den Broek, Hendrik Geerts, Anthonie Verbakel en Andries van den Crommenacker. 5. Perceel bouwland op de Warande, 1½ lopense, grenzend aan Johan van de Vossenbergh, Thomas Donkers, de warande en Willem Wassenbergh. 6. Een perceel groesland en heide, genaamd het Nieuwe Veld, 10 lopens
	<i>Plaats</i>	Gemert
	<i>Datering</i>	28 oktober 1816
	<i>Toegangsnummer</i>	21
	<i>Inventarisnummer</i>	1398
	<i>Volgnummer</i>	44

Analyse

Deze akte levert ons de namen van de grootouders van moeders kant op, het erfdeel van de kinderen uit de nalatenschap van deze grootouders, met de schulden die er op rusten. Het regest geeft niet de conclusie van de ‘deliberatie’ (het familieberaad). Daarvoor moeten we de originele akte bekijken

‘Lopense’ is een oude oppervlaktemaat. Er gaan ongeveer 6 lopense in een hectare. Zie voor een verklaring van dit woord en andere onbekende woorden uit bovenstaand regest bijvoorbeeld de website Geïntegreerde Taal-Bank (<http://gtb.inl.nl>), met onder meer het omvangrijke *Woordenboek der Nederlandsche Taal*.

5	<i>Onderwerp</i>	Benoeming voogd
	<i>Beschrijving</i>	In de plaats van Martinus Werts, overleden in Bakel 24 februari 1821 bij leven voogd over de minderjarige kinderen van Willem Werts en Johanna van den Elsen, beiden overleden te weten Maria 5 jaar en Johanna 7 jaar. Familieraad: Hendrik Werts grootvader, Willem Werts neef, Johan Martens aangehuwd halve oom, landbouwers in Bakel, en Jan Willem van den Elsen oom bouwman, Hendrik Jonkers aangehuwd oom bouwman en Johan Kuijpers aangehuwd oom wever, allen in Gemert. Willem Werts wordt tot nieuwe voogd benoemd.
	<i>Plaats</i>	Gemert
	<i>Datering</i>	6 april 1821
	<i>Toegangsnummer</i>	21
	<i>Inventarisnummer</i>	1398.A
	<i>Volgnummer</i>	80

Analyse

Het regest of de akte zelf moet hier fout zijn wat betreft de leeftijd van de kinderen en de naam (en geslacht) van het tweede kind. De beide ouders waren in de geboortejaren die je van de leeftijden kunt afleiden, al overleden.

6	<i>Onderwerp</i>	Akte van emancipatie
	<i>Beschrijving</i>	Comparant: Willem Werts, bouwman in Bakel in hoedanigheid als voogd en Johan van der Heijden, bouwman in Gemert als toezienend voogd over de minderjarige Maria Werts, dochter van wijlen Willem Werts en Johanna van den Elsen, te kennen gevende dat Maria voornemens is een wettig huwelijk aan te gaan met Theodorus Cornelissen, bouwman in Bakel, zoon van Cornelis Cornelissen en Ida van de Weijer. Maria heeft geen ouders en geen grootouders. Jan Werts, bouwman oom in Bakel, Johan Werts, bouwman oom in Bakel, Johan Martens, bouwman oom (in huwelijk met Gordina Werts) in Bakel, Johan Kuijpers, wever oom (in huwelijk met Theodora van den Elsen) in Gemert, Hendrik Jonkers, bouwman oom (in huwelijk met Lucia van den Elsen) in Gemert, en Johan Antonius Geiser, looier, vriend in Gemert.
	<i>Plaats</i>	Gemert
	<i>Datering</i>	29 maart 1833
	<i>Toegangsnummer</i>	21
	<i>Inventarisnummer</i>	1398.C
	<i>Volgnummer</i>	21

Analyse

Het regest noemt niet de conclusie: de minderjarige Maria Werts wordt 'geëmancipeerd'. De voogdij – die normaliter tot het bereiken van de volwassen leeftijd zou lopen – wordt in verband met het aanstaande huwelijk beëindigd. De voogden stemmen toe in het huwelijk. Of het huwelijk heeft plaatsgevonden, moet onderzocht worden in de burgerlijke stand. We leren uit dit regest ook een aantal familierelaties aan vaders en moeders kant kennen.

De genealogische basisinformatie over het gezin Werts-Van den Elsen kunnen we na het doornemen van de vijf akten uit het archief van het Gemertse vredegerecht als volgt aanvullen:

Willem Werts, geb. Bakel, landbouwer (1812) te Esdonk (Gemert) (1815), ovl. Gemert 6 april 1815, zn. van Hendrik Werts, tr. Bakel en Milheeze 4 maart 1810 Johanna van den Elsen, geb. Gemert, ovl. Gemert 27 of 30 nov. 1814, dr. van Jan van den Elsen en Maria van Gerwen.

Uit dit huwelijk:

- 1 Godefridus Werts, ged. Bakel en Milheeze 26 juni 1810, ovl. voor 7 dec. 1814
- 2 Jan Werts, geb. Gemert 29 juli 1812, ovl. na 28 okt. 1816
- 3 Maria Werts, geb. omstr. okt. 1814, tr. (?) 1833 Theodorus Cornelissen, bouwman te Bakel (1833), zn. van Cornelis Cornelissen en Ida van de Weijer.

Wanneer we een van de gegevens voorzien van een bronverwijzing, dan gebeurt dat op de volgende manier:

Brabants Historisch Informatie Centrum, website (www.bhic.nl), database Vrederegerechten 1811-1838, ontleend aan toegang 21, Vredegerecht Gemert, inv.nr. ..., volgnr. ..., akte d.d. ...; geraadpleegd ... [datum]

Raadplegen van een onlinearchiefinventaris

Als u een van de regionale historische centra wilt bezoeken om daar onderzoek te doen in het nieuw-rechterlijk archief, dan kunt u dit bezoek voorbereiden door de online-inventaris te raadplegen van het betreffende archief. De meeste regionale historische centra hebben hun archievenoverzicht met de bijbehorende inventarissen online staan. Zo'n inventaris bevat een inleiding over de geschiedenis van de instelling, het archief en het doen van onderzoek in de documenten. Daarna volgt een systematische beschrijving van de onderdelen van het archief, met de inventarisnummers waaronder ze aangevraagd kunnen worden. Om een indruk te krijgen van zo'n inventaris gaan we naar de website van het Brabants Historisch Informatie Centrum (www.bhic.nl) om daar de inventaris te bekijken waarin de hierboven gebruikte akten van het Vredegerecht Gemert voorkomen.

In het menu aan de linkerkzijde kiezen we voor Onderzoek > Archievenoverzicht. De thema's worden zichtbaar van de boomstructuur waarin het archievenoverzicht gegoten is. Klik op het plusteken bij 'Justitie en rechtspraak', vervolgens 'Rechterlijke instellingen' en 'Rechtbanken 1811-1879'. U ziet blauwe icoontjes die duidelijk maken dat u het inventarisniveau hebt bereikt. We raadplegen de inventaris van archief met het toegangsnummer 21: 'Rechtbanken in Noord-Brabant, 1811-1838'. Als u klikt op 'details' opent een nieuw venster waarin u de inventaris kunt raadplegen.

De inleiding op het archief bevat behalve een historisch overzicht en richtlijnen voor het gebruik ook een aantal nuttige bijlagen. Zo is er als een bijlage een lijst van gemeenten met achter elke gemeente aangegeven tot welk kanton en arrondissement het in deze periode behoorde. Een ander nuttige bijlage is de verklarende woordenlijst, met uitleg over begrippen als 'remise' en 'syndicus'. Daarna volgen de archieven van de verschillende rechterlijke instellingen. Elk archief valt uiteen in een aantal rubrieken, waarin de archiefstukken zijn ondergebracht. Om een indruk te krijgen van de inhoud van de archieven kunt u 'doorklikken' naar de beschrijvingen van een rechtbank en een vrederegerecht en daar in 'bladeren'. De hierboven gebruikte inventarisnummer 1398 en 1398C vindt u onder 'Vrederegerecht Gemert', 'Overige stukken'.

In welk nieuw-rechterlijk archief moet ik zijn?

Als u onderzoek wilt doen in de archieven van een vrederegerecht/kantongerecht of rechtbank dan moet u weten onder welke instelling de plaats

waar uw voorouders woonden (c.q. waar een vergrijp plaats had, of de gedaagde woonde), ressorteerde: welk kanton, arrondissement of grondgebied van een gerechtshof. Daarbij moeten we rekening houden met het feit dat door schaalvergroting het grondgebied van de instellingen toenam. Zo daalde sinds 1838 het aantal kantongerechten van 150 naar 62, het aantal arrondissementsrechtbanken van 34 naar 19 en het aantal gerechtshoven van 11 naar 5.

Zoals we hierboven zagen, kan een archiefinventaris informatie bevatten over de territoriale indeling van rechterlijke instellingen. Daarnaast kan de sinds 1806 verschijnende *Staatsalmanak* u informeren over de rechterlijke organisatie en territoriale indeling in een bepaald jaar.

4 Rechterlijke organisatie voor 1811

Teruggaand in de tijd is de organisatie van de overheid tot ongeveer 1800 tamelijk eenvormig. Of we nou in Zeeland, in Friesland of in Limburg onderzoek doen, we hebben met dezelfde instellingen te maken. Je kunt gemakkelijk van de ene naar de andere regio overstappen omdat er dezelfde bestuursstructuren waren. De bevolkingsregistratie, de rechtspraak, het notariaat en de belastingheffing waren er op dezelfde manier georganiseerd.

Ten tijde van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden hadden de provincies een grote vrijheid in hoe zij bestuur, rechtspraak en belastingheffing regelden. Ook binnen provincies waren er verschillen als gevolg van eeuwenoude tradities. Voor het onderzoek betekent dit in de eerste plaats dat wij ons in moeten stellen op deze provinciale en regionale verschillen. Als we in de ene regio gewend zijn om het onderzoek op een bepaalde manier aan te pakken, dan kan het zijn dat dit elders niet werkt. We hoeven ons hierdoor overigens niet te laten afschrikken. We kunnen ons voorbereiden door ons in te lezen in een handboek of provinciale gids. Op de websites van archieven staat vaak achtergrondinformatie over bestuur en rechtspraak. En de (online-)inventarissen op de oud-rechterlijke archieven geven in hun inleiding meestal ook een beeld van hoe de inrichting van de rechtspraak was. Bovendien zal een studiezaalmedewerker u graag op pad helpen als u een bezoek brengt aan een archiefdienst.

In de tijd van de Republiek was er nog niet de scheiding van machten zoals wij die nu kennen. Bestuur en rechtspraak werden vaak door dezelfde instellingen, met dezelfde personen, uitgeoefend. Elke regio kende een basiseenheid, te vergelijken met de huidige gemeente, waarin bestuur en rechtspraak geregeld werden. Zo'n eenheid kon een stad zijn, een dorp of enkele dorpen samen. De benaming verschilde per regio. Men sprak van ambacht, gerecht, nedergerecht, dorpsgerecht, ambt, kerspel, schepenbank, enzovoorts. Rechtspraak en bestuur van zo'n plaatselijke eenheid waren in handen van een aantal ingezetenen, met een benoemde of gekozen voorzitter aan het hoofd. De benaming van dit college verschilde ook regionaal. In grote delen van de Republiek sprak men over 'schout en schepenen'. Elders gebruikte men andere namen, in Drenthe had men het bijvoorbeeld over 'schulde en keurnoten', in Friesland over 'grietman en bijzitters'.

Zo'n college hield zich bezig met rechtspraak in geschillen tussen burgers (ook wel contentieuze rechtspraak genoemd), met strafrechtspraak (criminele jurisdictie), maar ook met zaken waarvoor we tegenwoordig naar de notaris gaan. De derde taak heet vrijwillige rechtspraak of

‘voluntaire jurisdictie’, omdat men uit ‘eigen vrije wil’ naar schout en schepenen ging om een testament, een huurcontract, hypotheekakte, huwelijkscontract, inventaris, verkoopakte of ‘transportakte’, akte van verhuur of boedelscheiding te laten opmaken.

De competentie van een lokale rechtseenheid kon van plaats tot plaats verschillen. Men maakt hierbij wel een onderscheid tussen de hoge en de lage heerlijkheid. Lokale gerechten waren in ieder geval bevoegd in vrijwillige rechtspraak, en meestal ook in rechtspraak in geschillen. Ook mochten zij meestal recht spreken bij kleine vergrijpen. Dit alles hoorde tot de ‘lage heerlijkheid’. Misstappen waar een lichaamsstraf aan verbonden was, de zogenaamde ‘halsmisdrijven’, hoorden tot de ‘hoge heerlijkheid’ of ‘hoge jurisdictie’. De hoge jurisdictie werd voor het platteland in veel gevallen uitgeoefend door de provinciale hoven van justitie, steden hadden zelf de hoge rechtsmacht. Die werd gesymboliseerd door de galg die buiten de stadspoorten was opgericht.

5 Oud-rechterlijke archieven

De archieven van de rechterlijke instellingen van vóór 1811 noemt men de ‘oud-rechterlijke archieven’, soms afgekort tot het acroniem ‘ora’ of ‘ORA’. Deze liggen op de onderzoeker te wachten bij een regionaal historisch centrum (rijksarchief), streekarchief of gemeentearchief. De archiefstukken die met de drie verschillende werkerreinen te maken hebben, zijn in deze archieven meestal in afzonderlijke series ondergebracht.

Criminele rechtspraak

Van criminele rechtspraak hield men meestal een ‘criminele rol’ bij, het register van criminele processen. Daarin, of in afzonderlijke procesdossiers, is de schriftelijke productie van het stafproces opgenomen: attestaties (verklaringen), interrogatiën (verhoren), confessies (bekentenissen) en sententies (vonnissen).

Rechtspraak in geschillen (contentieuze rechtspraak)

Ook hier noteerde men wat in de verschillende zaken die ter rechtszitting ter sprake kwamen, meestal in een ‘rol’. In deze processen was er een ‘eiser’, die via een uitspraak van het gerecht zijn gelijk probeerde te krijgen, en een ‘gedaagde’. De eiser legde zijn eis aan de rechtbank voor, waarna de gedaagde de gelegenheid kreeg zich te verweren (het ‘verweer’). De eiser kon hierop reageren in een ‘repliek’, eventueel gevolgd door een ‘dupliek’ van de gedaagde. De rechtbank wees daarop vonnis, na eventueel eerst juridisch advies bij rechtsgeleerden of andere rechtbanken ingewonnen te hebben. Daarna was eventueel beroep (‘appel’) mogelijk bij een hogere instantie, bijvoorbeeld een provinciaal hof van justitie.

Vrijwillige rechtspraak (voluntaire jurisdictie)

Met de belangrijkste typen bronnen die onder het hoofdstuk ‘vrijwillige rechtspraak’ te vinden zijn, hebben we hiervoor in leereenheid 8 al kennisgemaakt: huwelijksvoorwaarden, testament, boedelinventaris, boedelscheiding, contract van koop en verkoop, schuldbekentenis met hypotheekstelling en huurcontract. Soms was men op basis van plaatselijke of provinciale verordeningen verplicht van een notariële akte – bijvoorbeeld het transport van een huis of stuk land – een kopie te

laten registreren bij het plaatselijke gerecht. Voor de onderzoeker betekent dit twee kansen om een bepaalde akte te vinden.

In rechterlijke archieven zijn de bronnen die met vrijwillige rechtspraak te maken hebben, meestal bij elkaar gehouden. Soms zijn binnen de rubriek vrijwillige rechtspraak aparte series van één type bron, bijvoorbeeld testamenten of boedelscheidingen.

Rechterlijke instellingen op plaatselijk niveau hielden zich ook bezig met voogdijzaken. Soms waren er speciale functionarissen, de weesmeesters, die toezicht hielden op – vooral het goederenbeheer van – halfwezen en wezen. Soms ook was er een afzonderlijke weeskamer die deze taak had.

6 Onderzoek in het oud-rechterlijke archief

De rechterlijke instellingen uit de tijd van de Republiek hebben over het algemeen niet zo'n grote papierproductie gehad als de moderne tegenhangers, maar onderzoek in de originele archieven is toch vaak een tijdrovende bezigheid. Scans van delen van originele oud-rechterlijke archieven zijn niet op internet te vinden (op enkele kleine fragmenten na).

Eerst moet u te weten komen waar het rechterlijk archief van de plaats waarin u bent geïnteresseerd, wordt bewaard. De meeste van deze archieven liggen bij de regionale historische centra in de provinciehoofdsteden, maar ook streekarchieven en gemeentearchieven bezitten ze. Dat betekent het archievenoverzicht raadplegen op de website van de archiefdiensten die hiervoor in aanmerking komen, of via een telefoontje of e-mailbericht hiernaar informeren. Via het archievenoverzicht krijgt u toegang tot de inventaris van het archief. Zo kunt u thuis achter de computer nagaan welke archiefstukken er zijn in het rechterlijke archief en welke u daarvan wilt gaan bekijken bij een bezoek aan het archief.

Als onderzoeker kunt u geholpen worden door indices die in de tijd zelf door een secretaris of klerk zijn gemaakt. Dat deed men toen vaak op de voornamen van de 'comparanten' of 'partijen'. Daarnaast zijn er in onze tijd indices, regesten of transcripties gemaakt van onderdelen van rechterlijke archieven. Deze zijn in de studiezalen van archieven te vinden en deels op internet gepubliceerd op websites van archiefdiensten, verenigingen en particulieren. Ook in dit geval wijst de website 'Digitale bronbewerkingen in Nederland en België' op www.geneaknowhow.net de weg door cyberspace. De kwaliteit van dit soort bronbewerkingen verschilt onderling nogal. Gebruik ze dan ook vooral als wegwijzer en vergelijk de informatie op enig moment met de originele bron.

Om de inhoud van rechterlijke archieven te kunnen doorgronden, zult u zich allerlei ambtelijke en juridische termen eigen moeten maken. Bepaalde termen zult u door het hele land tegenkomen, andere hebben een meer regionaal of zelfs plaatselijk karakter. Een handig hulpmiddel is de volgende CBG-uitgave: P. Brood en J.E. Ennik (ed.), *Practisyns woordenboekje of verzameling van meest alle de woorden in de rechtskunde gebruikelijk*, fotomechanische herdruk van de uitgave 1785 (Groningen en Den Haag 1996). Een ander nuttig hulpmiddel is de 'Trefwoordenlijst genealogie' die André Dumont op internet publiceerde (<http://home.planet.nl/~dumon002/woordenboek/alfa.html>).

Voorbeeld: inventaris oud-rechterlijk archief Lochem

Stel u wilt op zoek naar een testament van een van uw voorouders die in het midden van de achttiende eeuw in het Gelderse Lochem woonde. We gaan hiervoor in de eerste plaats naar de website van het Gelders Archief www.geldersarchief.nl. Kies op de website in het menu links voor 'Zoeken' > 'Zoeken in alles'. We zoeken op 'Lochem'. Een van de verwijzingen in het zoekresultaat is naar 'ORA Stad Lochem (1570-1811) 334 beschreven archiefstukken'. ORA staat voor 'oud-rechterlijk archief'. Als we op deze treffer klikken, opent een apart venster met de inventaris, voorafgegaan door een inleiding. De inleiding geeft nuttige informatie over het territorium en de competenties van het gerecht. De inventaris valt uiteen in een aantal hoofdrubrieken, waarmee we hiervoor al kennis hebben gemaakt: criminele, contentieuze en vrijwillige rechtspraak, secretarie en 'tutele'. Met het laatste wordt hier – zoals uit de beschrijving van de archiefstukken blijkt – bedoeld 'voogdij' over wezen en halfwezen (waarvan één ouder is overleden). Onder 'vrijwillige rechtspraak' vinden we met inventarisnummer 291 de testamenten uit de jaren 1713-1780. De omvang is 'één doos'. Bij uw bezoek aan het Gelders Archief kunt u op basis van het inventarisnummer en het bijbehorende toegangsnummer 0178 de doos met testamenten aanvragen in de studiezaal. Het 'toegangsnummer' is het unieke nummer dat elk archief heeft, waaronder het in het archiefdepot is opgeborgen. Sommige archiefdiensten gebruiken het woord 'archiefblok' hiervoor.

Op zoek naar informatie over Lochemse voorouders zullen we op de site 'Digitale bronbewerkingen' (www.geneaknowhow.net) verwijzingen vinden naar bronbewerkingen op een speciale website voor genealogie in de Achterhoek: www.genealogiedomein.nl. Kies in het menu aan de linkerkant van deze website voor 'Lochem'. Als we het lijstje Lochemse bronnen dat verschijnt, langslopen, dan blijken delen van het oud-rechterlijk van de stad Lochem bewerkt te zijn. Klik hiervoor op 'Oud-Rechterlijk Archief Stad Lochem – items'. We zien hier niet het inventarisnummer met de testamenten, maar wel andere inventarisnummers. De pdf-documenten die we kunnen downloaden, bevatten korte beschrijvingen van de inhoud van de akten, soms alleen de namen van de partijen, soms wat meer informatie.

Enkele voorbeelden ter illustratie hiervan (uit het document 'Oud Rechterlijk Archief – Stad Lochem, Vrijwillige Rechtspraak / Protocol van Opdrachten, Gelders Archief / Archiefblok: 0178 – Inventarisnummer 261 – Periode 1758-1765'):

fol. 151	de Heer en Mr. Bernard Joost Verstege, Br. der stad Zutphen; transp. van zijn erve en goed de Kleine Muetstege, Schependom Lochem, buurschap Klein Duchteren, hem bij magescheid van 8 Mrt. 1749 uit den oud. boedel toebedeeld, aan Mr. Abraham de Leeu van Coolwijk, 2 Oct. 1764
fol. 153	Louis Abrezon Joosten, Albert Jan Joosten, pro se en voor hun h.v., voorts Joachimus Nijman, pachter van het monopolie op de gebrande wateren over het district van Lochem, en de twee laatsten zijn borgen, 7 Jan. 1765
fol. 154 ^v	de Heer Gerrit Jan Arendzen en zijn erven, 27 Jan. 1765

- fol. 155v° Jan der Aver en zijn h.v. Henrica Zesink; de onm. kinderen van Peter Holmer en w. zijn h.v. Geertruid der Aver, 4 Febr. 1765
- fol. 157 Mr. Christoffer Hendrik Westenberg, als volmr. van vrouwe Anna Margaretha Funde-
rink, wed. w. de Heer Wesselus Westenberg, in leven capt., en haar kinderen (volm.
Nijmegen 13 April 1764), voorts van den Heer Arnold Elbert Westenberg (volm.
Hatterm 15 Mei 1764), en van de Heeren Herman Hendrik Westenberg, capt. lieut. en
Grootmajoor der stad Bredevoort, en Abraham Hansselaar, in huw. gehad hebbende
Juffr. Anna Judith Westenberg (volm. Landgericht Lichtenvoorde d.d. 25 April en
Zwolle 14 Juni 1764), en eindelijk als volmr. van den Heer en Mr. Bernhard Rudolph
Westenberg, oud Br., voor zich en verdere erfgn. of kinderen van w. de Heer en
Mr. Status Reinier Westenberg, in leven ord. Raad in den Hove van Gelderland, en
vrouwe Elsabe Anna Catharina Olmius, in leven ehel., mitsgaders van de kinderen
van den Heer Arnold Elbert Westenberg; transp. aan de H.W. Geb. vrouwlijn Henrica
Johanna Catharina van Heerdt hun huis en where, in de Smedestraat gelegen, door
hun ouders bezeten, en laatst bij w. de Secr. Gerhard Westenberg bewoond; w. hun
ouders de Heer en Mr. Johan Westenberg, in leven Landschrijver des Scholtamts
Lochem, en vrouwe Judith van Enter; mede verkocht een groeve in de kerk bij het
doophekje onder het posthorentje (er stond eerst pesthorentje) in het Zuiderpand,
9 April 1765 (uit de Nijmeegsche volm. blijkt, dat mede volm. geven haar drs. Juffren.
Catharina en Hermanna Westenberg)

Uit de verantwoording aan het eind van het pdf-document ('Nawoord') blijkt het te gaan om overgetypte aantekeningen die de onderzoeker Jhr. H.H. Röell aan het eind van de negentiende eeuw maakte. Deze bronbewerking biedt een mooie toegang tot de bron, het 'protocol van opdrachten' (overdracht van onroerend goed). De verwijzingen (ze zijn vaak te beknopt om van 'regesten' te kunnen spreken) zijn opgenomen in de volgorde waarin de akten in de bron voorkomen. We moeten er daarbij rekening mee houden dat de oorspronkelijke bewerkster — Röell — akten heeft overgeslagen, omdat hij ze vergeten is of ze in het kader van zijn onderzoek niet interessant genoeg vond. De bewerkster van het handschrift Röell merkt dan ook terecht op dat vergelijking met de originele bron nodig is. Het biedt ons in ieder geval een snelle (gedeeltelijke) toegang tot de bron.

Voorbeeld: bronbewerking schoutambt Ommen-Den Ham

Een ander voorbeeld van een bronbewerking van oud-rechterlijk archief is te vinden op de website van de Oudheidkundige Vereniging Den Ham-Vroomshoop: <http://members.lycos.nl/Ham/SCHOUTGE.html>

Een onderzoeker — H.G. Kleinjan — maakte in het verleden voor eigen gebruik aantekeningen uit het archief van het Schoutambt Ommen-Den Ham in het Historisch Centrum Overijssel te Zwolle. Deze aantekeningen zijn nu op de website van de plaatselijke historische vereniging geplaatst. Uit de inleiding wordt al duidelijk dat het geen systematische bewerking van de bronnen is. En de aantekeningen staan door elkaar. We moeten het dan ook vooral als een 'grabbelton' beschouwen, waarin je op elk willekeurig woord kunt zoeken. Als je geluk hebt, vind je iets van je gading. Vind je geen voorouders in deze bronbewerking, dan betekent dit niet dat ze niet in deze bronnen voorkomen.

Voorbeeld: voogdijzaken Eenrum

Fred Reenders verzamelt genealogische bronnen over het Groningse Eenrum. Hij werkt aan een 'dorpsgenealogie' een soort collectieve genealogie van Eenrumse families. In het kader daarvan transcribeert

hij de belangrijkste bronnen, die hij deels via zijn persoonlijke website beschikbaar stelt. Van twee inventarisnummers uit het rechterlijk archief van Eenrum die te maken hebben met voogdijzaken (1750-1803), heeft hij de integrale transcriptie op zijn website gepubliceerd: www.reenders.com/voogdij.shtml.

Bij het doorbladeren van deze webpublicatie valt op dat je je als onderzoeker ook hier het ambtelijke jargon en procedures eigen moet maken om de inhoud van een bron goed te kunnen interpreteren. Het was in Eenrum blijkbaar de gewoonte drie voogden aan te stellen, de 'voormond' (eerste voogd, met de administratie belast?), de sibbe voogd (bloedvoogd, van 'sibbe' = familie) en de 'vreemde voogd' (niet verwante voogd?). We kunnen de voogdij volgen van het moment dat de voogden 'angesworen' worden, de eed afleggen, via de tussentijdse en eindverantwoording die zij afleggen, op het moment van volwassen worden van hun 'pupillen' (in dit verband halfwezen of wezen). De mondig geworden kinderen verklaren 'vredig te wesen' (akkoord te gaan) met de afrekening, waarna de voogden van hun eed worden ontslagen. We krijgen niet alleen inzicht in de bezittingen van de overleden ouders (de erfenis van de kinderen), maar en passant krijgen we allerlei genealogische basisgegevens aangereikt en familierelaties.

De verschillende stappen in het proces, van de aanstelling van de voogden tot en met de eindafrekening kunt u volgen door als voorbeeld de kinderen van Jan(nis) Julles en Bijwke Tomas te nemen. Doorzoek de tekst hiervoor op 'Bijwke' (met de Windows-functie Ctrl-f). De eerste akte dateert van 1754, de laatste van 1772.

OPGAVE 9.1

In het voorbeeldonderzoek in de regesten van het vredegerecht Gemert komt in de akte van deliberatie van 28 oktober 1816 het echtpaar Jan van den Elsen en Maria van Gerwen voor (zie paragraaf 3).

a Welke genealogische basisinformatie over dit echtpaar en hun gezin kunnen we ontlenen aan de zes akten (plus de reeds bekende informatie over het echtpaar Werts-Van den Elsen) uit het voorbeeldonderzoek?

Noteer dit.

b Vul dit aan met andere genealogische basisinformatie over dit echtpaar en hun gezin zoals dit in de database Vredegerichten 1811-1838 van het BHIC aanwezig is.

c Maak een bronverwijzing van de akten die voor opgave 9.1b zijn gebruikt.

OPGAVE 9.2

Welke genealogische basisinformatie (namen, plaatsen, data van geboorte, huwelijk en overlijden) kunnen we over het gezin van Jan(nis) Julles en Bijwke Tomas ontlenen aan de getranscribeerde voogdijakten op de website <http://www.reenders.com/voogdij.shtml>?

OPGAVE 9.3

Maak een bronverantwoording voor de eerste akte van de voogdij over de kinderen van dit echtpaar (d.d. 5 maart 1754) <http://www.reenders.com/voogdij.shtml>.

ZELFTOETS

- 1 Welke bewering is juist? Het vredegerecht
 - a fungeert op kantonnaal niveau en heeft als exclusieve taak het bemiddelen in geschillen.
 - b is de voorloper van het kantongerecht, maar behandelde in tegenstelling tot deze instelling niet de overtredingen waarop een lichte straf stond.
 - c ging op in de rechtbank van eerste aanleg.
 - d hield toezicht op ambtenaren van de burgerlijke stand en notarissen.

- 2 Wat is juist? Strafrechtspraak in moordzaken
 - a vindt vanaf 1811 plaats door de rechtbank.
 - b gebeurde tot 1886 voor de arrondissementsrechtbank, daarna door het gerechtshof.
 - c kon voor elk van de rechtsprekende colleges gebeuren.
 - d gebeurde tot 1886 door het gerechtshof, daarna door de rechtbank.

- 3 Wat is de officiële openbaarheidstermijn voor nieuw-rechterlijke archieven?
 - a 75 jaar
 - b 100 jaar
 - c 50 jaar
 - d 25 jaar

- 4 Welke zaken vallen onder de vrijwillige rechtspraak?
 - a overdracht van onroerend goed, testament
 - b boedelinventaris, burenruzie
 - c hypotheekakte, oplichting
 - d messentrekkerij, bedelarij

TERUGKOPPELING

Antwoorden op de zelftoets

- 1 b
- 2 d
- 3 a
- 4 a

Uitwerking van de opgaven

- 9.1 a Genealogische basisinformatie over het echtpaar Van den Elsen-Van Gerwen en hun gezin uit de zes regesten:

Jan van den Elsen, ovl. voor 28 okt. 1816, tr. Maria van Gerwen, ovl. voor 28 okt. 1816.

Uit dit huwelijk (volgorde niet bekend):

- 1 Johanna van den Elsen, geb. Gemert, ovl. Gemert 27 of 30 nov. 1814, tr. Bakel en Milheeze 4 maart 1810 Willem Werts, geb. Bakel, landbouwer (1812) te Esdonk (Gemert) (1815), ovl. Gemert 6 april 1815, zn. van Hendrik Werts.
- 2 Theodora van den Elsen, ovl. na 29 maart 1833, tr. Johan Kuijpers, wever te Gemert, ovl. na 29 maart 1833.
- 3 Lucia van den Elsen, ovl. na 29 maart 1833, tr. Hendrik Jonkers, bouwman te Gemert, ovl. na 29 maart 1833.
- 4 Jan Willem van den Elsen, bouwman te Gemert (1821), ovl. na 6 april 1821.

b

Jan van den Elsen, ovl. Gemert voor 2 okt. 1811, tr. Maria van Gerwen, ovl. Gemert voor 2 okt. 1811.

Uit dit huwelijk (volgorde niet bekend, wel dat kinderen 4-6 2 okt. 1811 nog niet mondig zijn):

- 1 Anthonie van den Elsen, ovl. Gemert 1811, tr. Christina van de Ven, landbouwster te Gemert (1819), ovl. na 15 maart 1819; zij hertr. voor 15 maart 1819 N.N.
- 2 Johanna van den Elsen, geb. Gemert, ovl. Gemert 27 of 30 nov. 1814, tr. Bakel en Milheeze 4 maart 1810 Willem Werts, geb. Bakel, landbouwer (1812) te Esdonk (Gemert) (1815), ovl. Gemert 6 april 1815, zn. van Hendrik Werts.
- 3 Lucia van den Elsen, ovl. na 29 maart 1833, tr. Hendrik Jonkers, bouwman te Gemert, ovl. na 29 maart 1833.
- 4 Cornelia (Cornelia) van den Elsen, ovl. na 2 okt. 1811.
- 5 Theodora van den Elsen, geb. omstr. 1782, ovl. na 29 maart 1833, tr. omstr. mei 1812, Johan (Jan Antonius) Kuijpers, wever te Gemert, ovl. na 29 maart 1833, zn. van Antonius Kuypers en Anna Maria Pennings.
- 6 Jan Willem van den Elsen, bouwman te Gemert (1821), ovl. na 6 april 1821.

c Bronverwijzing

Brabants Historisch Informatie Centrum, website (www.bhic.nl), database Vrederegerten 1811-1838, ontleend aan toegang 21, Vrederegert Gemert,

- inv.nr. 1398, volgnr. 19, akte d.d. 2 okt. 1811
- inv.nr. 1398, volgnr. 18, akte d.d. 4 maart 1812
- inv.nr. 1398, volgnr. 35, akte d.d. 8 mei 1812
- inv.nr. 1398, volgnr. 43, akte d.d. 24 okt. 1816
- inv.nr. 1398, volgnr. 45, akte d.d. 28 okt. 1816
- inv.nr. 1398.A, volgnr. 18, akte d.d. 15 maart 1819.

Geraadpleegd 2 januari 2009.

9.2 Het gezin van Jan(nis) Julles en Bijwke Tomas.

Jan(nis) Julles, ovl. tussen 5 juli 1763 en 30 april 1765, tr. Bijwke Tomas, ovl. voor 5 maart 1754.

Uit dit huwelijk:

- 1 Tomas Jannis, geb. omstr. 1742, ovl. na 5 juli 1763
- 2 Anje Jannis, geb. omstr. 1744, ovl. na 6 dec. 1768
- 3 Julle Jannis, geb. omstr. 1747, ovl. na 26 juni 1769
- 4 Cornelis Jannis, geb. omstr. 1752, ovl. na 12 mei 1772.

Tomas, Jan en Cornelis verkrijgen ('obtineren') alledrie veniam aetatis, ze worden meerderjarig verklaard voordat ze de vereiste leeftijd hebben bereikt. Bij die gelegenheid wordt met hen het erfdeel afgerekend. Mogelijk kregen zij de status van volwassene in verband met hun huwelijk. Dat zou nader onderzoek moeten uitwijzen. Anje krijgt haar erfdeel bij het bereiken van de volwassen leeftijd.

9.3 De bronverwijzing kan er als volgt uitzien:

Website Reenders Genealogy (<http://www.reenders.com/voogdij.shtml>), Voogdijzaken Eenrum 1750-1803, transcriptie akte d.d. 5 maart 1754, gebaseerd op Groninger Archieven, toegangsnummer 734, inv.nr. 141 (XLVI g1 1750-1795); geraadpleegd 2 januari 2009.

We laten zo zien dat we een bronbewerking hebben geraadpleegd op een website, in dit geval een transcriptie van de bron. We geven aan wat de originele bron is en waar die zich bevindt. Ten slotte vermelden we wanneer we de website geraadpleegd hebben.

NB R.A. te Groningen = Rijksarchief in Groningen, nu Groninger Archieven genaamd.